

Jegyzetek a bágyoni unitárius ekklezsia multjából és jelenéből.

A bágyoni unitárius ekklezsia első temploma építésének idejéről a jegyzőkönyvekben semmi biztos adat nincs. Valószínűleg a reformáció haladásával; a Dávid Ferencz idejében itten is megalakult az unitár. egyház, el lett fogadva az unitárius vallás; de hogy új templomot építenek-e vagy az átállókkal egyszerre jött valamely régebbi templom az unitáriusok birtokába, azt sem az egyházi, sem az esperesi levéltáron levő irások nem bizonyítják. A múlt száz évben helybeli pap Kénosi T. János feljegyezte, hogy a régi templom két részletű volt; t. i. egyik része bolthajtásos, a másik mennyezetes s mindkettő kővel volt kipadrolva. Úgy gondolom, hogy az egyik részletet 1668. építették, illetőleg toldották a meglevő rész mellé, mert ez évben templom-takarításról van feljegyzés, de a hivek szaporodtával bizonynyal növelni igyekeztek a templomot is.

Torony a templom mellett kezdetben nem volt. A tornyot 1672—73-ban építették. Az ekklezsia dolgairól a XVI—XVII. százévből keveset tudhatunk, mivel a XVIII-ik száz elején s általában a fejedelmi korszakban igen is gyakori pusztítások alatt az ekkla irományai s más értékesebb ingóságai biztosítás végett a T.-Szt.-Györgyi templomba helyeztetvén el, ottan elégték, megsemmisültek. 1774-ben Fodor Gábor currator és Úzoni F. István papságában e tornyot emelik, a templomot takarítják s mindkettőt ujjalag zsendelylyel megfedik. Több kegyes adományokon felül költ az ekkla e munkákra 5—600 frton felül.

Azonban e templom csakhamar megrongálódott s egyszersmind a hivek szaporodásával kicsinynek bizonyult, miért az 1788. május 5-én tartott püspöki vizsgálat meghagyja az egyháznak, hogy a templomot kijavítsa vagy lehetőleg a hivek számához illő új templomot építsenek.

Az ekklezsia előljárósága, szívére vevén a Generális vizsgálóság ohajtását, élén buzgó gondnoka, Csegezi Mihálylyal pénzgyűjtéshez fog. Erdők gyapjából nyereségre vásárolt bor, dohány elárultatásából, mész égetésből stb. . . . Mihály Pál, Balla Imre és ifj. Kozma Mihály papjai vezetésével csakhamar tisztességes összeget állit elé, úgy, hogy 1802-ben, maig használat alatt álló tisztességes tágas és kényelmes papi házat épít, egyéb épületek javítására nagy összeget költ, mégis 1808-ban meghatározza az új templom építését.

1809-ben az építéshez hozzá fog — s annak ellenére, hogy a férfiak nagyobb része, mint határőri katonák, székely huszárok, a francia forradalomba voltak — az új templom többnyire asszonyok segédkezése mellett mégis ez év folytán felépült, — mit igazol a templom falába beillesztett emez irat: „*I-ső Ferencz császár alatt, az egy Isten tiszteletére, a Bágyoni unitárius ecclesia építtette 1809-ben.*“ E betűk megaranyozásáért 1822-ben fizettek 15 fitot. A templom terjedelme 37 lépés hosszú, 17 lépés széles. Fedetett cseréppel s került a belső berendezésen kívül 10.220 frtba, mely költség fedezésére egyesektől önkéntes adomány gyűlt össze 608 frt és 7 kr.

Az 1809-ben épült templomot 1810-ben felszerelik. A czintermet kereken jó magas két öles vastag kőfallal kerítik be, zsindey fedél alatt.

A templom falában a fennebbi iraton kívül semmi más irás nincs. A torony második emeletén egy kőlapra kimetszve és a falba illesztve látható a székely czimer: *Nap és félhold*; az irás alatta olvashatatlán, de hagyomány szerint ez: „*Turris fortissima, nomen Dominis adseipsan currit et exaltabitur.*“ (Péld. XVIII. 10. vers.) E toronynak tetejét 1833-ban lebontják, a falat két öllel emelik, új szarvazatra bádoggal fedik. Volt gondnok Váró Mózes, pap Barabás Mózes. Költenek ez építkezés alkalmával 3441 frtot és 55 krt.

Az 1818-ban tartott körü vizsgálatról felvett jkönyv jelzi, hogy a templom jó karban van s abban az ujonnan beállított orgona „*Isten dicsőségére ékesen zengedez.*“

Bár a pénzküiadás tételei között az orgona készítésének árára reá nem akadtam, a fenti jegyzőkönyv után mégis hinnem kell, hogy 1817-ben épült a 7 változatu, jó, erős anyagból való orgona. S itten megjegyzem azt is, hogy az unitárius vallásközönség kebelében ez volt a második orgona, első levén a kolozsvári.

Ez orgonának kifestése, aranyozása és diszítéseért 1822-ben fizettek 354 frtot.

Ugyancsak ez évben csináltatják a szószék feletti koronát s adnak érte 441 frt 30 krt. A korona alján ez irás van: „*Deus providebit*“ s római számokkal 1822. El lehet mondani, hogy csinál és cifrázattal ékesített korona ma is csak a toroczkói van, mely ennek utánzata.

Az 1822-dik évben folytatott építkezések, temp'om-meszeltetés, orgona diszítés, korona csináltatás, ugy látszik, előkészület volt a templom szentelésre, melyről ugyan sem egyházi, sem esperesi jegyzőkönyveken semmi adat nincs egyéb, mint az 1823. évi mártius hóban tartott körü vizsgálószeiki jkönyvben, a pénzköltség rovatában ez: „*Templomszentelési költség a megrizsgált lista szerint 290 frt és 22 p. ugyan alább: templom szenteléskor gyertya és pappirosért 2 frt 12 kr.*“ Tehát hogy a templom felszentelése 1822-ben történt: bizonyos, — de hogy a szentelés alkalmával kik szerepeltek? az elénekelt himnuszokat kik irták? az elmondott beszédek ki lettek-é nyomatva vagy sem? arról semmi adat nincsen. Ez időben esperes Fodor László, jegyző Ferenczi Mihály, helybeli pap Füzi Ferencz;

osk. mester Csegezi László; gondnok, ki a tisztet egy folytában 28 évig viselte, Varó Mózes voltak; egyháziak pedig id. Balogh Gábor és Simonfi Márton.

Az ekkleziának 1774-től kiválólag ez ideig. templom építés, torony emelés, papi ház s mellék-épületek, kerítések csináltatásával igen tetemes költségei voltak, melyhez az egyes hívek önkéntes adományaikkal mindig hozzájárultak; áldozatkészségüket, hitbuzgóságukat dicsérettel kell kiemelni, — látva azt, hogy egyházunk fenntartására hozott adakozásaik mellett a vallásközönség érdekében is tetemes áldozatot hoztak, a midőn a rendes collecták s évi segélyezések mellett 1811-ben a vallás-közönség pénztárának a devaluatio vagy a *bankó* pénz értékének leszállása miatti veszteség pótlására, — akkor, a midőn vallásközönségünk és iskoláink életkérdése volt felvetendő, részint stabilis fundusul, részint professorok fizetésére Körnöczy János és Szász Mózes kiküldött E főtanácsi biztosok jelenlétében, mint más egyházak — Bágyon is meghozta áldozatát, a midőn kicsinye és nagyja 5 frittól 200 frittig váltakozó összegben hozott áldozatot az Ur asztalára; s nevezett birtokosok jelenlétükben adományoznak, aláírnak, befizetnek 1121 frt és 5 kr. pénzt, 15 veder bort és 22 véka gabonát, a mint ez az akkori jegyzőkönyvben névszerint bejegyezve van.

Az ekklezsia ingó javai.

a) Harangok.

Volt egy három mázsás harang e felirattal: „*In honorem uni veri solii Dei et filii ejus Jesu Christi 1643. Gloria in excelsis Deo. — In te Domini speravi.*“ Ismét egy más 50 fontos irás nélkül.

Ez elébbi 300 fontos harang elhasadván, ezt, valamint az 50 fontost is 1845-ben újra önteti az ekkla ezen felirással: „*A bágyoni unitária szent ecclesia, az egy igaz Isten tiszteletére 1643-ban öntetett harangját ujban öntettette. — Egyházi gondnok ifj. Tkts. Csegezi Tamás ur; egyháziak: Balogh Mihály és János. Öntötte Andráschofszki János és Hendel. Kolozsvárt, 1845-ben; pap Ferenczi Máté, Rector Adám István urak idejében.*“ 450 fontos, az újra öntésért fizettek 350 frotot.

Azonban ez a harang most nincsen meg, mert 1849-ben a felelős magyar kormány felhívására, a szabadságharcz folyama alatt, ágyuanyagnak átadatott s elvitetett Brassóba. A szabadságharcz lezajlása után e harangért kapott az ekkla kárpótlást 550 frotot, melyből 150 frotot fizettek költség, fáradság és utazási díj megtérítési czímen akkori esperes t. Koronka Antalnak, a mint ez az 1853. évi számadásos jegyzőkönyvben megíratott.

Egy más 500 fontos harangot, mely ma is meg van, öntetett az ekklezsia 1786-ban, ezen felirással: „*In horem et Gloriam unius veri Dei et Filii ejus Jesu Christi, curavit unitaria eccla Bágyoniensis 1786.*“

Az oldalán ezen vers van:

„*Carpite caelestem clamat compona coronam,*“
 „*Cristicolae cives, cujus clangore citati,*“
 „*Corde creatorem Caeli celebrate canentes.*“
 „*Continuis Christi captato charismata Christi.*“

A másik oldalon: „*me fudit Joannes Andraschofszki Claudi-poli,*“ az alsó karimáján viszont: „*Insp. Mart. Balogh; cur. Ladis. Csegezi; pászt.: Emerico Balla; Rec. St. Györke; aed. Joan. Sig. M. Balog; Gab. Székely; St. Simonfi.*“ E feliratról látható az akkori előjáróság személyzete.

1844-ben ismétlen öntetett az ekklézia egy 859 fontos nagy harangot, 1690 frtért; van rajta e felírás: „*Az egy Isten tiszteletére öntettette a bágyoni unitária ecclesia, Vik Ferdinánd császár uralkodása alatt. E. gondnok: ifj. Tkts. Csegezi Tamás ur; egyházfiak: Vagyas Zsigmond és Csépi Gergely idejökben, 1844-ben. Öntötte: Andraschorszki János és Hendl. Kolozsvártt.*“ E két utolsó harang van jelenleg használatban.

Itten a harangok során megemlítendőnek vélem, hogy a múlt évi vizsgálat alkalmával az egyház hivei, önkéntes adakozás útján, alapot kezdettek gyűjteni egy harmadik harangra. Az alap ma 50—60 frt. Vajha minél hamarább felnevekednék.

b) Urvacsorai asztal.

A régi urvacsorai asztalon volt ez irás: *Váro Sigmund uram csináltatta Isten dicsőségére Anno Domini 1712-ben.* Ugyanakkor 23 asszony csináltatott egy koronát is, mely ha jól tudom, átadatott más ekkléziának.

A jelenlegi igen csinos diófa asztal készült Váro Mózes gondnokságában 1824 ben. Van rajta ez irás: *A Ba. un. ek. ké. 1824. Fizettek érte 90 frtot.*

c) Ezüst poharak.

Van egy félkupás, virágokkal ékesített, kívül egészen, belül az ajakán megaranyozott ezüst talpas pohár, feneke karimáján ezen irással: „*P. H. R. Bágyoni unitária ecclesiáé.*“ E pohár Petrichevich Horváth Rebeka kisasszony ajándéka 1738-ban.

Van egy másfél kupás, belül egészen, kívül az ajakán és feneke szélén megaranyozott kerek ezüst-pohár, 1604. évszám és egy M betű metszéssel. Ezt a poharat 1757-ben ajándékozta insp. curátor kövendi Gál József, ki ez ekklézia iránt többször kimutatta jóindulatát.

Ismétlen van egy félliteres, belül megaranyozott talpas, ezüst-pohár, melyet az ifjuság általi használatra 1882-ben ajándékoztak b. e. Kovács Dénes és neje Bencze Anna. Van rajta ez irás: *Kovács Dénes és Bencze Anna ajándéka 1882.* Értéke 65 frt o. é.

A fennebbieken kívül volt még ez ekkléziának egy kívül belül megaranyozott pohara, melyet ajándékozott kolozsvári iparos, a szöcs

czéh atya mestere, az 1701—2—3 években tartott országgyűléseken Kolozsvár városának képviselője, Réhner Szócs István és neje Bek Borbára 1710-ben. E poharat a bágyoni unitária ekklezsia 1804-ben több urasztali szerelvényekkel együtt oda ajándékozta az 1772-ben mindenétől megfosztott sinfalvi unitár. ekklezsiának. Ma tehát ott van használatban.

d) *Ón-kannák.*

Van egy nagy fedeles, 3 kupás kanna, különbözőféle metszésekkel s fedele szélén ezen irással: „*In usum ecclesiae unitariae Bágyoniensis, contulit gratis Georgius Csegezi de Bágyon. Anno Domini 1704.*“ E pohárrol az a hagyomány, hogy a labanczok által elraboltatott, de Csegezi György által Kolozsvárt felesmertetvén, általa vissza váltatott s az ekklezsiának ingyen visszaajándékozott.

Van egy más kisebb kanna, egy kupás, virágos metszetekkel és ezen irással: *Az. Ba. C. F. A. M. FŐ. HE. Ba ur csináltatták. 1715-ben.* Ajándékozta e kannát Nztés Balogh Lászlóné Dániel Kata asszony.

Van ismét egy más széles fenekű, oldalán vékony metszésekkel ékesített, egy kupás kanna, melyet ajándékozott 1797-ben itteni iskolamester és vidéki prokátor, Barra Ferencz.

Ismét van egy más, az előbbihez hasonló alaku és nagyságu kanna ezen irással: „*Gabet Hannes Stephen 1713.*“ Ezt ajándékozta 1834-ben Váró Mózes gondnok. E Váró Mózes, kivel a család és Váró nemzetség a községből kihalt, egyfolytában 28 évig volt ez egyház gondnoka; gondnoki buzgóságát sok hasznos építkezés, javítás és intézkedés tanusítja.

e) *On tárgyér* van 3 drb.

f) *Ruhanéműek.*

Az urasztalára kendőket, abraszokat, takarókat ajándékoztak, csináltattak a multban és jelenben: Rhener Szócs Istvánné, Csegezi Klára 1771-ben, Váró Zsigmondné, Bosla Anna 1714, Szaniszló Zsigmondné Váró Anna, Böleskövi Jánosné, Barducz Kiss Anna, Sinczki Péter. A közelebbi időben 1872 Jó-an Ferencz csendőr altiszt egy abroszt; ugyszintén egy másikat Nagy Józsefné Pálfi Rozália.

A szószék feletti koronára egy hálószővet takarót és a szószékre egy tafota takarót teveször bojtokkal csináltatott 1839-ben volt lelkes, Barabás Mózes neje, Bardócz Ágnes. Egy másikat a szószékre 1872. Baranyai Gáborné Ar.-Rákosi Szathmári Anna, mely ma is a szószéken áll.

1844-ben Aranyosszék főorvosa, Száknovits István és neje Veres Klára ajándékoztak a szószékre egy szép bőrkötésű, aranyozott, tokkal ellátott értékes bibliát.

FODOR ANDRÁS.

(Folyt. köv.)

Párisi levél.

Páris, 1895. január.

(A szabadelvűek gyűlése Nimesben. A közerkölcsiség emelésére, s a társadalmi kérdések tanulmányozására alakult protestáns társulatok gyűlései. A párisi theol. facultás ez évi megnyitása és egy új tanár beigtatása.)

Szerkesztő úr!

A körülmények nem engedték, hogy a múlt füzetbe írjak. Most röviden felsorolom azokat az érdekes dolgokat, melyekről akkor nem írhattam.

Mindenek előtt a szabadelvűek nîmes-i gyűléséről szólok. Mint minden alkalommal, most is sokan jöttek össze a protestantismus e nagy városába. Az első kérdés, mely e gyűlésen tárgyalatott, „a vallás és erkölcs viszonya“ volt.

Ez nálunk most nagyon napirenden levő kérdés, mert némely neveléstan-írók azzal foglalkoznak, hogy a vallást és erkölcsöt egymástól teljesen elkülönítsék, a mi alapján helytelen és veszedelmes következményekre vezethet. A felolvasó Bertrand lelkész is ellene volt a független erkölcstannak. Az erkölcs alapján vallásos. A vallásos alap az igazi, szilárd alap. A nevelésben is csak ez hozhat édes gyümölcsöket. A másik kérdés, melylyel e gyűlésen foglalkoztak, a gyakorlati életre igen fontos, t. i. hogy „a szegény és elhagyatott gyermekek segélyezésére társulat alakittassék.“ Ez a kérdés különösen égető nagy városokban, hol annyi szerencsétlen gyermek szenved méltatlan szülei miatt, s van kitéve a bűnnek s a megsemmisülés veszélyének. A francia protestánsoknak vannak árvaházaik, de ezek nem elégségesek a szükséghez mérve. Az állam a maga részéről nem tehet mindent és a kérdésnek inkább anyagi oldalával foglalkozhatik. De foglalkozni kell a lelkiismerettel, az erkölcsi neveléssel is. A kérdés vitatásának az lett az eredménye, hogy a társulat megalakított és azt az eljárást fogja követni, hogy a gyermekeket vidéken jobb családnál helyezi el, a melyek körében jó tanácsokat hallhat és jó példát láthat.